

Véget érhetnek-e az uniós jogállamisági viták?

A jogállamisági viták évek óta meghatározzák az európai politika mindennapjait és Magyarország nemzetközi megítélését. Milyenek a jelenlegi kilátások, mikor és hogyan szűnhetne meg vagy mérséklődhetne a konfliktus?

A 2010-es évek elejétől kezdve az európai uniós politikai és intézményi szereplők folyamatosan kritikus szemmel tekintettek Magyarországra. Kezdetekben a kormány egyes intézkedései mentén fogalmaztak meg bírálókat. Később már olyan vitáknak lehettünk szemtanúi, amelyek általában véve megkérdőjelezték, hogy Magyarországon és később más tagállamokban érvényesül-e a jogállamiság.

A politika felhasználta a jogállam eredendően alkotmányjogi fogalmát, és a jogállamiságot a napi politikai harcok középpontjába helyezte. A fogalom eszközzé vált azon politikai erők kezében, amelyek a felek közötti egyenlő vita helyett a másik fél delegitimálását látták kifizetődőbbnek. Az érvek ütköztetésén alapuló lényegi politikai vita a mainstream uniós politikai és intézményi erők számára megspórolhatóvá vált azzal a taktikával, hogy a nemzeti függetlenség és szuverenitás mellett kiálló kormányokat és politikai formációkat eredendően jogállamiság-ellenesnek titulálták. Az Európai Unióban nemcsak általánossá vált ez a felállás, hanem a különböző „jogállamiságot védő” uniós eszközökön keresztül intézményesült is.

A már több mint egy évtizede húzódó jogállamisági viták nyomán kérdésként merül fel, hogy van-e ebből a helyzetből kiút, az uniós jogállamisági viták állandósult konfliktust testesítenek-e meg, illetve hogy adott esetben miként lehetne ezeket mindenki számára elfogadhatóan lezárni.

A jogállamisággal kapcsolatos viták lezárása elsősorban politikai akarat függvénye, mivel a jogállamiság-politika működtetői elsősorban politikusok és politikai intézmények. Amennyiben olyan politikai átalakulások következnenének be Európában, amelyek által a jogállamiság megsértésére vonatkozó „vádakat” megfogalmazó uniós intézmények és a vádak célkeresztjében álló országok vezetése azonos politikai platformra kerülne, a jogállamisági viták rövid idő alatt megszűnhetnének.

Ez hipotetikusán három esetben valósulhatna meg. Egyrészt, ha a jobboldali konzervatív oldal többséget szerezne az európai szinten az európai

parlamenti választásokon vagy a különböző nemzeti választások alkalmával ilyen többség irányába változna meg az Európai Tanács és a Tanács politikai összetétele, amely az Európai Bizottságot is politikai változásra kényszerítené. Másrészt, ha a bírált országok politikai vezetése változna meg a tagállami választások következtében, és a ma konzervatív táborba tartozó országok is az uniós intézményeknek megfelelő politikai színezetet vennének fel. Harmadrészt pedig akkor, ha olyan váratlan fordulat következne be vagy olyan új meghatározó politikai törésvonal alakulna ki Európában, amely felülírja a jogállamisági viták mentén kialakult törésvonalat.

Ami az európai politikai színtér erőviszonyait illeti, az európai parlamenti választások 2024-ben esedékesek, így rövid távon erről az oldalról nem várható változás. A közelmúltbeli franciaországi elnökválasztás a folytonosság irányába hatott, míg a megelőző német választások tovább erősítették a jogállamiság-politikának táptalajt biztosító uniós föderalista tendenciát.

A magyar politikai színtéren szintén folytonosság tapasztalható azzal, hogy a Fidesz-KDNP ismételten kétharmados győzelmet aratott az országgyűlési választásokon. A magyar politika nem a brüsszeli mainstreamnek kedvező módon alakult, így ez sem indokolja a fennálló viták megszűnését. A konfliktus folytatódására utal, hogy az Európai Bizottság elnöke a magyar országgyűlési választások másnapján bejelentette, elkezdi alkalmazni Magyarországgal szemben a jogállamisági kondicionalitási rendeletet.

Ami a jogállamisági vitára hatással lévő, az eredeti törésvonalakat potenciálisan felülíró esetleges váratlan fordulatokat illeti, a februárban kirobbant orosz–ukrán háború szolgáltat példát arra, hogy az ilyen jellegű fejlemények sohasem zárhatók ki. Lengyelország történelméből adódóan olyan kemény álláspontot vett fel Oroszországgal szemben, amely imponál a kérdést inkább ideológiai, mintsem praktikus szempontból megközelítő európai fősodor számára. Ez a jelenség hatással van Lengyelország általános európai megítélésére, és legalább egy időre csökkentheti a jogállamisági viták mentén kialakult törésvonal jelentőségét ezen tagállam esetében.

Magyarország a háború tekintetében is speciális helyzetben van, amely nem teszi lehetővé, hogy teljes mértékben igazodjon az európai fősodor elképzeléseihez. Így hazánk esetében nem érvényesül a Lengyelország számára kedvező hatás. Ugyanakkor az is tény, hogy Magyarország Ukrajnával határos országgént élen jár a háborús menekültek befogadásában és a háború áldozatainak megsegítésében. Mindez jelentős gazdasági terhet ró az országra, ami politikai és morális kötelezettséget jelent az Európai Unió számára is: az talán Brüsszelben is érződik, hogy nem ez a megfelelő időpont az uniós források

megvonására vagy – Katarina Barley német szocialista európai uniós politikus korábbi szavaival élve – Magyarország „pénzügyi kiéheztetésére”.¹ A képet árnyalja azonban, hogy az európai uniós retorikában – egyébként a közösség hagyományaihoz képest meglehetősen szokatlan módon – a humanitárius segítségnyújtás jelentősége, legalábbis Magyarország vonatkozásában, elveszik a szankciós politika zajában.

A fentiek alapján az a következtetés vonható le, hogy a jelenlegi európai politikai felállásban nem várható a jogállamisági viták megszűnése. Ugyanakkor Magyarországnak ebben a kontextusban is elemi érdeke, hogy a lehetséges kereteken belül, megfelelő tárgyalási stratégiával elérje, hogy intenzitásuk és az országra gyakorolt negatív hatásuk csökkenjen.

2022. május 20.

Felhasznált irodalom

Petri Bernadett: *Az Európai Parlament és a kiéheztetés politikája – néhány gondolat Katarina Barley nyilatkozatának margójára*. Európa Stratégia Kutatóintézet, 2020. október 5. Online: <https://eustrat.uni-nke.hu/hirek/2020/10/05/az-europai-parlament-es-a-kieheztetes-politikaja-nehany-gondolat-katarina-barley-nyilatkozatanak-margojara>

¹ Petri Bernadett: *Az Európai Parlament és a kiéheztetés politikája – néhány gondolat Katarina Barley nyilatkozatának margójára*. Európa Stratégia Kutatóintézet, 2020. október 5.